

دانشکده علوم انسانی و اجتماعی
برای اخذ درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم اقتصادی گرایش نظری

عنوان

تأثیر و فور منابع طبیعی بر توسعه انسانی از کانال فساد اداری در کشورهای منتخب صادرکننده نفت

استاد راهنما

دکتر داود بهبودی

استاد مشاور

دکتر محسن پورعبادالهان کویج

پژوهشگر

بهنام کیانی اوغانی

زمستان ۱۳۸۹

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیر و تشکر

اکنون که به لطف خداوند متعال و عنایت ائمه اطهار موفق به دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته علوم اقتصادی شده‌ام، بر خودم وظیفه می‌دانم که از تمام زحمات استادان و سرورانی که مرا در طی این مسیر یاری دادند، تقدیر و تشکر نمایم.

در ابتدا از اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر داود بهبودی، استاد محترم راهنما و جناب آقای دکتر محسن پورعبدالهان کویج، استاد مشاور گرانقدر که در تمام مراحل انجام این تحقیق مصراانه پیگیر مراحل انجام آن بودند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

از سایر اساتید محترم گروه اقتصاد، به خصوص آقایان دکتر کازرونی، دکتر بهشتی، دکتر سلمانی، دکتر محمدزاده و دکتر اصغرپور به خاطر زحمات فراوانی که در طی دوره کارشناسی و نیز کارشناسی ارشد برای اینجانب متحمل شده‌اند، نهایت سپاس و تشکر را دارم.

از دوستان عزیز، آقایان ممی‌پور، فشاری و محمدپور به خاطر کمک‌ها و راهنمایی‌های ارزنده‌شان در طی انجام تحقیق تشکر نموده و از خداوند متعال برایشان طول عمر و سعادت‌مندی آرزو مندم. همچنین از هم‌اتاقی‌های عزیز که در تمامی لحظات همفکر و همراه من بودند، به خصوص آقایان محرم‌زاده، شیخ‌زاده و بابازاده بسیار سپاسگذارم.

از پدر و مادر عزیز و بزرگوارم که همیشه مورد لطف و محبت‌شان بودم و همچنین همسر مهربانم که در تمام لحظات یار و یاور و مشوق من بوده نهایت سپاس و قدردانی را دارم.

در نهایت از خداوند متعال که هر چه هست از اوست، تمنای عمر با عزت داشته و از بارگاه متعالی - اش خواستار بهروزی و پیروزمندی برای تمام اعضای خانواده‌ام دارم.

تقدیم به:

روح برادرم

مهدی

نام خانوادگی: کیانی اوغانی	نام: بهنام
عنوان پایان‌نامه: تاثیر وفور منابع طبیعی بر توسعه انسانی از کانال فساد اداری در کشورهای منتخب صادرکننده نفت	
استاد راهنما: دکتر داود بهبودی	استاد مشاور: دکتر محسن پورعبدالهان کویج
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	رشته: علوم اقتصادی
دانشگاه: تبریز	گرایش: نظری
دانشکده: علوم انسانی و اجتماعی	
واژه‌های کلیدی: وفور منابع طبیعی، شاخص توسعه انسانی، فساد اداری، داده‌های تابلویی	
JEL classification: O۱۲, Q۳۲, Q۳۴, O۴۳, O۴۷	
<p>چکیده</p> <p>با مرور ادبیات توسعه انسانی و وفور منابع طبیعی مشخص می‌شود که وفور منابع طبیعی می‌تواند باعث رشد و توسعه انسانی شود. نتایج مطالعات تجربی نشان می‌دهد که وفور منابع طبیعی علاوه بر اثرگذاری مستقیم، باعث انحرافات می‌شود که از طریق آنها اثر غیر مستقیمی بر توسعه انسانی دارد. یکی از این انحرافات فساد اداری می‌باشد. در این مطالعه سعی شده که ابتدا به صورت توصیفی و با استفاده از داده‌های مقطعی و سپس با استفاده از داده‌های تابلویی، رابطه وفور منابع طبیعی و توسعه انسانی از طریق فساد اداری برای کشورهای منتخب صادرکننده نفت طی دوره ۲۰۰۸-۱۹۹۶ مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گیرد. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که وفور منابع طبیعی و تولید ناخالص داخلی سرانه اثر منفی و کیفیت نهادی اثر مثبت بر شاخص کنترل فساد دارند. همچنین شاخص کنترل فساد به همراه سرمایه ناخالص سرانه و نیز حجم تجارت بر توسعه انسانی اثر مثبت دارند. از این رو می‌توان استدلال کرد که وفور منابع طبیعی با افزایش فساد اداری منجر به کاهش توسعه انسانی می‌شود. بررسی‌های جانبی نیز نشان می‌دهد که وفور منابع طبیعی به صورت مستقیم بر توسعه انسانی اثر مثبت دارد، ولی در همراهی با فساد اداری این اثر منفی می‌شود. دلیل این امر می‌تواند در این باشد که وفور منابع طبیعی باعث افزایش روحیه رانت‌جویی و رشوه‌خواری در بین کارکنان دولتی و سازمانها شده و از این طریق منجر به شکاف طبقاتی و توزیع ناعادلانه درآمد شده و باعث می‌شود که توسعه انسانی آن‌طور که باید رشد پیدا نکند.</p>	

فصل اول: کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه.....	۱
۲-۱- بیان مساله.....	۲
۳-۱- اهمیت و ضرورت موضوع.....	۳
۴-۱- اهداف تحقیق.....	۵
۵-۱- فرضیه های تحقیق.....	۵
۶-۱- روش تحقیق.....	۵
۷-۱- نمونه آماری.....	۶
۸-۱- دوره زمانی و داده های تحقیق.....	۷
۹-۱- محدودیت های تحقیق.....	۸
۱۰-۱- تعریف مفهومی متغیرها.....	۸
۱-۱۰-۱- وفور منابع طبیعی.....	۹
۲-۱۰-۱- توسعه انسانی.....	۱۰
۳-۱۰-۱- فساد اداری.....	۱۲
۱۱-۱- سازماندهی تحقیق.....	۱۵

فصل دوم: ادبیات تحقیق

۱-۲- مقدمه.....	۱۷
۲-۲- مبانی نظری.....	۱۷
۱-۲-۲- وفور منابع طبیعی و توسعه انسانی.....	۱۷
۲-۲-۲- وفور منابع طبیعی و فساد اداری.....	۲۴
۳-۲-۲- فساد اداری و توسعه انسانی.....	۲۹
۳-۲- پیشینه مطالعات.....	۳۲
۱-۳-۲- مطالعات تجربی در زمینه وفور منابع طبیعی.....	۳۲
۲-۳-۲- مطالعات تجربی در زمینه فساد اداری.....	۴۰
۳-۳-۲- مطالعات تجربی در زمینه توسعه انسانی.....	۴۴
۴-۲- جمع بندی.....	۴۷

فصل سوم: بررسی توصیفی وفور منابع طبیعی، فساد اداری و توسعه انسانی در کشورهای صادر کننده نفت

۵۰	۳-۱- مقدمه
۵۳	۳-۲- وفور منابع طبیعی و توسعه انسانی
۵۵	۳-۳- وفور منابع طبیعی و فساد اداری
۵۶	۳-۴- فساد اداری و توسعه انسانی
۵۸	۳-۵- جمع بندی

فصل چهارم: روش شناسی تحقیق

۶۳	۴-۱- مقدمه
۶۳	۴-۲- معرفی روش تحقیق
۶۴	۴-۳- معرفی مدل تحقیق
۷۰	۴-۴- جمع بندی

فصل پنجم: برآورد مدل و تجزیه آن

۷۲	۵-۱- مقدمه
۷۲	۵-۲- آزمون اثرات گروه، اثرات ثابت ثابت و اثرات تصادفی
۷۲	۵-۲-۱- آزمون معنی دار بودن اثرات گروه
۷۳	۵-۲-۲- آزمون انتخاب بین اثرات ثابت و اثرات تصادفی
۷۴	۵-۳- برآورد مدل تحقیق
۷۹	۵-۴- استحکام نتایج
۸۲	۵-۵- تحلیل یافته ها
۸۷	۵-۶- نتایج آزمون فرضیه ها
۸۸	۵-۷- جمع بندی

فصل ششم: نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

۹۱	۶-۱- مقدمه
۹۲	۶-۲- خطوط کلی پژوهش
۹۵	۶-۳- نتیجه گیری
۹۸	۶-۴- توصیه های سیاستی

۱۰۰..... ۵-۶ - پیشنهادهایی برای پژوهشهای آتی

۱۰۱..... منابع داخلی

۱۰۳..... منابع خارجی

۱۰۶..... ضمیمه

فهرست جداول

- جدول ۱-۱) لیست کشورهای مورد بررسی در تحقیق حاضر ۷
- جدول ۱-۲) اهم مطالعات تجربی موجود در زمینه وفور منابع طبیعی ۳۸
- جدول ۱-۳) نماد کشورهای مورد بررسی ۶۱
- جدول ۱-۵) نتایج برآورد معادله اول (شاخص کنترل فساد) برای کشورهای منتخب صادر کننده نفت ۷۴
- جدول ۲-۵) نتایج برآورد معادله دوم (توسعه انسانی) برای کشورهای منتخب صادر کننده نفت ۷۷
- جدول ۳-۵) نتایج برآورد معادله سوم (توسعه انسانی و وفور منابع طبیعی) برای کشورهای منتخب صادر کننده نفت ۷۸
- جدول ۴-۵) نتایج برآورد معادله اول برای کشورهای منتخب صادر کننده نفت (شاخص دوم وفور منابع طبیعی) ۸۰
- جدول ۵-۵) نتایج برآورد معادله دوم برای کشورهای منتخب (شاخص دوم وفور منابع طبیعی و اثر تقاطعی) ۸۱

فهرست نمودارها

- نمودار ۱-۱) اثرات وفور منابع طبیعی بر توسعه انسانی از کانال فساد اداری ۴
- نمودار ۱-۲) رتبه ایران از نظر شاخص فساد اداری در سال‌های اخیر ۱۳
- نمودار ۱-۳) رابطه وفور منابع طبیعی و توسعه انسانی در دوره ۱۹۹۶-۲۰۰۸ ۵۴
- نمودار ۲-۳) رابطه وفور منابع طبیعی و فساد اداری در دوره ۱۹۹۶-۲۰۰۸ ۵۶
- نمودار ۳-۳) رابطه توسعه انسانی و فساد اداری در دوره ۱۹۹۶-۲۰۰۸ ۵۸
- نمودار ۴-۳) رابطه بین وفور منابع طبیعی با توسعه انسانی و فساد اداری ۶۰
- نمودار ۱-۴) نمای کلی مدل‌های عطفی ۶۵
- نمودار ۱-۵) نمای کلی از برآورد مدل تحقیق ۸۳

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

فساد اداری در جوامع بشری دارای قدمتی به اندازه تمدن بشری است. صدمه‌ای که فساد اداری به جامعه می‌زند، از نظر بعد زمانی فراگیر بوده و نه تنها زمان حال را در برمی‌گیرد، بلکه زمان‌های آینده را نیز تحت تاثیر قرار می‌دهد. ولی در کل، پیامدهای فساد اداری بنا بر نوع اقتصاد و سطح توسعه انسانی در کشورهای مختلف متفاوت است. یکی از زمینه‌های به وجود آورنده فساد اداری در کشورهای جهان سوم، منابع طبیعی می‌باشد که از طریق افزایش روحیه راحت‌طلبی و همچنین سست کردن پایه‌های نظام اداری، منجر به افزایش فساد اداری و روحیه رانت‌جویی می‌شود (شکری، خیرگو، ۱۳۸۸).

در دو قرن اخیر مطالعات تجربی متفاوتی در مورد وفور منابع طبیعی و نتایج ناشی از آن صورت گرفته است. مطالعات موجود در قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم، وفور منابع طبیعی را به عنوان عامل رشد و توسعه اقتصادی معرفی می‌نماید. اما در مطالعات بعدی که در نیمه دوم قرن بیستم صورت گرفت، نتایجی متفاوت با مطالعات قبلی به دست آمد. بدین صورت که وفور منابع طبیعی نه تنها منجر به رشد و توسعه اقتصادی نمی‌شود، بلکه در بسیاری از موارد، و مخصوصاً در کشورهای در حال توسعه دارای منابع طبیعی فراوان، منجر به رشد اقتصادی پایین‌تر نیز می‌گردد. این مطالعات باعث پیدایش نوعی نگرش منفی در مورد منابع طبیعی شد تا جایی که برخی از وفور منابع طبیعی به عنوان بلای منابع طبیعی تعبیر نمودند.

امروزه بسیاری از مطالعات در حوزه وفور منابع طبیعی به بررسی اثرات جانبی این نعمت خدادادی می‌پردازند. یکی از این اثرات سوء، فساد اداری می‌باشد که بایستی در نحوه اثرگذاری و

همچنین مکانیسم انتقال آن به سایر بخش‌های اقتصادی تامل بیشتری نمود. تحقیق حاضر نیز به دنبال بررسی نحوه ارتباط بین وفور منابع طبیعی، فساد اداری و توسعه انسانی می‌باشد.

۱-۲- بیان مساله

کندی رشد اقتصادی کشورهای صاحب منابع طبیعی و عملکرد بهتر اقتصادی کشورهای فقیر از نظر منابع طبیعی، پدیده‌ای غیرمنتظره در ادبیات توسعه اقتصادی به شمار می‌رود. به لحاظ نظری و با توجه به ادبیات اقتصادی، وفور منابع طبیعی به طور مستقیم و ذاتی نمی‌تواند باعث عقب‌ماندگی اقتصاد یک کشور شود، چرا که منابع طبیعی یک منبع درآمدی عظیم و امتیاز ویژه برای اقتصاد کشورهای دارنده این منابع خدادادی به شمار می‌رود که در مقایسه با هزینه دستیابی به آن دارای درآمد بسیار بالایی می‌باشد. از طرف دیگر، ثروت یکی از عوامل مهم در روان‌سازی سیستم اقتصادی یک کشور به شمار می‌رود که نقش مهمی در رشد اقتصادی کشورها دارد.

بنابراین تناقض موجود میان وفور منابع طبیعی و اوضاع اقتصادی یک کشور باعث ایجاد مساله در ذهن اقتصاددانان شده و موجبات تحقیق و پژوهش در خصوص این موضوع را فراهم می‌آورد. همواره دو پرسش مهم درباره این تناقض در کشورهای صاحب منابع طبیعی مطرح می‌باشد: اینکه آیا این تناقض واقعیت دارد؟ و اگر دارد چگونه و با چه مکانیسمی؟

یکی از پدیده‌هایی که در کشورهای دارای وفور منابع طبیعی در حال توسعه مشاهده می‌شود، فساد اداری است و وفور منابع طبیعی نیز از کانال فساد اداری بر توسعه انسانی اثر منفی دارد. لذا

بررسی اثر وفور منابع طبیعی بر روی شاخص توسعه انسانی^۱ از طریق کانال فساد اداری اهمیت بالایی دارد، زیرا بنا به مطالعات مختلفی که در زمینه وفور منابع طبیعی صورت گرفته است اثر مستقیم وفور منابع طبیعی بر روی اقتصاد مثبت می‌باشد، ولی آثار جانبی ناشی از منابع طبیعی می‌باشد که اثرات نامطلوب بر اقتصاد می‌گذارد. یکی از این آثار، فساد اداری ناشی از وفور منابع طبیعی می‌باشد. حال سوال اساسی در این است که چرا وفور منابع طبیعی که بایستی روانساز چرخهای نظام اقتصادی جامعه باشد، در برخی کشورها مانع رشد و توسعه اقتصادی و انسانی می‌شود؟ در همین راستا ضرورت دارد که اثرات فساد اداری و وفور منابع طبیعی با هم مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۳- اهمیت و ضرورت موضوع

تجربه کشورهای استفاده کننده از منابع طبیعی نشان می‌دهد که وفور منابع طبیعی شرط کافی برای بهبود اقتصادی نمی‌باشد. به طور مثال، سوئیس یکی از ثروتمندترین کشورها در جهان امروز می‌باشد، ولی رشد و توسعه اقتصادی آن به عوامل مالی و تولیدی وابسته می‌باشد و نه به استخراج منابع طبیعی. اخیراً نیز کشورهای جنوب شرقی آسیا، با اینکه از لحاظ منابع طبیعی با محدودیت نسبی مواجه بوده‌اند، به طور شگفت‌انگیزی رشد یافته‌اند. بنابراین وفور منابع طبیعی تعیین کننده رشد و توسعه اقتصادی نمی‌باشد (Shannon et al, ۲۰۰۸).

مطالعات تجربی موجود در تبیین مساله وفور منابع، نشان‌دهنده آن است که هر چند منابع طبیعی به طور مستقیم دارای اثرات منفی و بازدارنده بر اقتصاد نمی‌باشند، لیکن وفور آن موجب بروز انحرافات و گرایشات خاصی می‌گردد که برآیند این انحرافات و گرایشات جانبی، باعث اثر بازدارنده

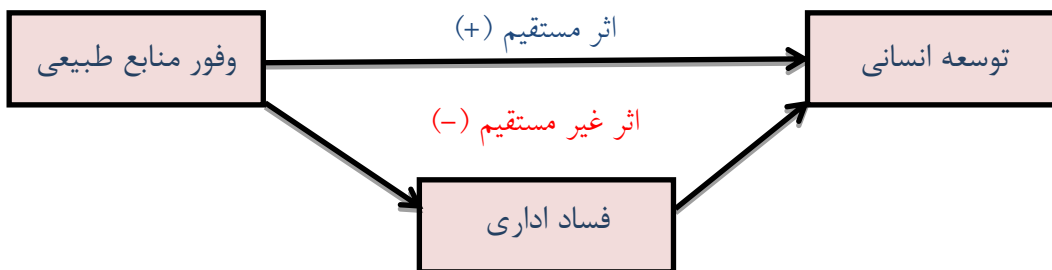
^۱ شاخص مورد استفاده برای توسعه انسانی HDI می‌باشد که میانگین ساده سه شاخص امید به زندگی، سطح تحصیلات و سطح زندگی (درآمد سرانه) می‌باشد.

بر روی اقتصاد یک کشور می‌گردد. بیماری هلندی، ضعف و سوء مدیریت دولتی، فساد اداری و رشوه‌خواری، سطح پایین سرمایه انسانی و ... از جمله این انحرافات و عوارض جانبی هستند. لذا وفور منابع طبیعی به صورت غیرمستقیم بر روی اقتصاد اثر منفی می‌گذارد (Ross, ۲۰۰۳).

نحوه اثر گذاری منابع طبیعی بر توسعه انسانی، به صورت مستقیم و نیز از طریق فساد اداری، در

نمودار ۱-۱ نشان داده شده است:

نمودار (۱-۱) اثرات وفور منابع طبیعی بر توسعه انسانی از کانال فساد اداری

همانگونه که گفته شد، یکی از کانالهای تاثیر وفور منابع طبیعی بر روی اقتصاد، فساد اداری می‌باشد که اثر منفی بر روی اقتصاد یک کشور دارد. با توجه به این که در مطالعات تجربی صورت گرفته در زمینه رابطه بین وفور منابع طبیعی و فساد اداری، کشور ایران به عنوان یک کشور صاحب منابع طبیعی غنی در زمره کشورهای مورد بررسی دیده نمی‌شود و نیز از وجود فساد اداری قابل توجه رنج می‌برد، لذا تحقیق حاضر به دنبال آن است که نحوه اثرگذاری شاخص‌های وفور منابع طبیعی بر روی شاخص‌های توسعه انسانی از طریق کانال فساد اداری در منتخبی از کشورهای صادرکننده نفت (در برگیرنده ایران) را مورد بررسی قرار دهد.

۴-۱- اهداف تحقیق

- تعیین نحوه اثرگذاری وفور منابع طبیعی بر فساد اداری در کشورهای منتخب صادر کننده نفت
- بررسی نحوه اثرگذاری وفور منابع طبیعی بر توسعه انسانی (HDI) از کانال فساد اداری در کشورهای منتخب صادر کننده نفت

۵-۱- فرضیه‌های تحقیق

- وفور منابع طبیعی بر فساد اداری اثر مثبت دارد.
- وفور منابع طبیعی از طریق فساد اداری بر شاخص توسعه انسانی اثر منفی دارد.

۶-۱- روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، کاربردی می‌باشد. داده‌ها با استفاده از روش کتابخانه‌ای، آمار و اطلاعات و پیشینه تجربی تحقیق جمع‌آوری می‌شود. داده‌های پژوهش حاضر، دربرگیرنده کشورهای منتخب صادر کننده نفت طی دوره زمانی ۲۰۰۸-۱۹۹۶ می‌باشد. خاطر نشان می‌سازد داده‌ها پس از جمع‌آوری، ابتدا با استفاده از فنون آمار توصیفی مورد بررسی قرار می‌گیرند که در این راستا از جداول توزیع فراوانی، رسم نمودار و محاسبه شاخص‌ها استفاده خواهد شد. در ادامه داده‌های جمع‌آوری شده در تخمین رابطه تاثیر وفور منابع طبیعی بر توسعه انسانی از کانال فساد اداری در کشورهای منتخب در حال توسعه صادر کننده نفت به وسیله تکنیک اقتصادسنجی داده‌های تابلویی مورد استفاده قرار می‌گیرند. نرم‌افزارهای مورد استفاده برای آمار توصیفی و تحلیلی به ترتیب Excel (۲۰۰۷) و Eviews ۶ می‌باشد.

۱-۷- نمونه آماری

با توجه به آنچه که در عنوان تحقیق آمده است، نمونه آماری این تحقیق با کشورهای دارای وفور منابع طبیعی مرتبط خواهد بود که این کشورها نیز به دو گروه کشاورزی و منابع معدنی تقسیم می‌شوند. در دسته کشورهای اول، اقتصاد مبتنی بر تولید و صادرات محصولات و فرآورده‌های کشاورزی است و در دسته کشورهای دوم، تولید و صادرات منابع معدنی نقش اصلی در اقتصاد را ایفا می‌نماید. همچنین بایستی در نظر داشت که کشورهای با وفور منابع طبیعی، خود به دو گروه نفتی و غیر نفتی تقسیم می‌شوند. در تحقیق حاضر به دلیل آنکه کشورمان ایران در محوریت تحقیق قرار دارد، کشورهای با وفور منابع معدنی با تمرکز بر کشورهای نفتی انتخاب و مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد. از این رو جامعه آماری این مطالعه، کشورهای صادرکننده نفت خام می‌باشد که می‌توان این کشورها را نیز به دو گروه تقسیم‌بندی نمود:

۱- کشورهای صادرکننده نفت خام که اقتصادشان نفتی^۱ تلقی می‌شود.

۲- صادرکنندگان نفت خام که دارای اقتصاد نفتی نمی‌باشد.

در این تحقیق، کشورهای گروه اول که به اقتصادهای نفتی معروف هستند و بر حسب طبقه‌بندی آنکتاد (۲۰۰۹) که شامل ۲۱ کشور در حال توسعه است، انتخاب شده‌اند. جدول شماره ۱-۱ کشورهای منتخب مورد استفاده در این تحقیق را نشان می‌دهد:

^۱ اقتصادهایی که سهم نفت و تولیدات نفتی در آنها کمتر از ۵۰ درصد کل صادراتشان نباشد (UNCTAD, ۲۰۰۹, p.۱۱)

جدول ۱-۱) لیست کشورهای مورد بررسی در تحقیق حاضر

اقتصادهای نفتی (بر اساس طبقه‌بندی آنکتاد)		
بحرین	آنگولا	الجزایر
گابن	کنگو	برونئی
عراق	ایران	اندونزی
سودان	لیبی	کویت
قطر	عمان	نیجریه
ترینیداد و توباگو	سوریه	عربستان سعودی
یمن	ونزوئلا	امارات متحده عربی

ماخذ: (UNCTAD, ۲۰۰۹, p.۱۷)

۱-۸- دوره زمانی و داده‌های تحقیق

دوره زمانی این تحقیق از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۰۸ و به صورت ۷ دوره دوسالانه در نظر گرفته شده است. این دوره زمانی به دلیل محدودیت‌های موجود در زمینه اطلاعات مربوط به فساد اداری و همچنین پیروی از الگوهای رشد، انتخاب شده است.

داده‌های مربوط به شاخص‌های وفور منابع طبیعی از (۲۰۰۸) WDI استخراج شده است. همچنین داده‌های مربوط به HDI^۲ از گزارش‌های سالانه توسعه انسانی از سال ۱۹۹۸-۲۰۰۷ که

^۱ World Development Indicators (۲۰۰۸)

^۲ Human Development Indicator

توسط UNDP^۱ منتشر می‌گردد، اخذ شده است. داده‌های مربوط به شاخص کنترل فساد و همچنین داده‌های مربوط به کیفیت نهادی نیز از (۲۰۰۸) WGI^۲ جمع‌آوری شده است.

۱-۹- محدودیت‌های تحقیق

مطالعه حاضر، یک مطالعه بین‌کشوری بوده و با کشورهای در حال توسعه سروکار دارد. لذا محدودیت اصلی در این مطالعه، محدودیت اطلاعات آماری می‌باشد. به طوری که داده‌های آماری بعضی کشورهای در حال توسعه در گزارش‌های منتشره وجود ندارد، بنابراین این کشورها از لیست کشورهای مورد بررسی حذف می‌شوند.

همچنین داده‌های مربوط به فساد از سال ۱۹۹۶ موجود می‌باشد که این داده‌ها نیز در ابتدا به صورت دوسالانه بوده و از سال ۲۰۰۰ به بعد به صورت سالانه ارائه می‌شود و این امر باعث محدودیت در بازه زمانی تحقیق می‌شود.

۱-۱۰- تعریف مفهومی متغیرها

کلیدی‌ترین متغیرهای مورد استفاده در این تحقیق وفور منابع طبیعی، توسعه انسانی و فساد اداری می‌باشند که در ذیل به تعاریف مفهومی آنها پرداخته می‌شود. شایان ذکر است که تعاریف عملیاتی این متغیرها در کنار سایر متغیرهای مورد استفاده در تحقیق، در فصل چهارم این مطالعه ذکر شده است.

^۱ United Nations Development Programme

^۲ World Government Indicators (۲۰۰۸)

۱-۱۰-۱- وفور منابع طبیعی

منابع طبیعی به آن دسته از منابعی که انسان در ایجاد آنها دخالتی ندارد اطلاق می‌شود. در واقع

دو نوع منبع طبیعی وجود دارد:

الف- منابع طبیعی تجدیدپذیر، نظیر ماهی، چوب، ...

ب- منابع طبیعی تجدیدنپذیر، نظیر نفت، گاز و مواد معدنی

منابع طبیعی تجدیدپذیر آن دسته از منابع را شامل می‌شود که قدرت تولیدمثل دارند و به این ترتیب این منابع می‌تواند پایان‌پذیر نباشد، در حالی که منابع طبیعی پایان‌پذیر حتی اگر سالیان دراز به حال خود باقی بماند، نمی‌تواند منابع مشابه خود را ایجاد نماید، به عبارت دیگر موجودی این منابع محدود است. تاثیر احتمالی منابع پایان‌پذیر بر اوضاع اقتصادی کشورها، عاملی است که این منبع را مرکز و هسته اصلی بررسی‌های بسیاری از مجامع اقتصادی قرار داده است.

نخستین واکنش اقتصاددانان نسبت به منابع پایان‌پذیر این است که آیا عللی وجود دارد که این منابع از سایر کالاهای اقتصادی جدا شود؟ در واقع، علتی وجود ندارد که پایان‌پذیری یک منبع سبب نگرانی شود. از جمله برخی خواص منابع طبیعی که در مقایسه با سایر کالاها منجر به تفاوت آنها می‌شود می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

الف- خاصیت اساسی چنین منابعی این است که نرخ رشد آنها، در صورتی که به حال خود

رها شوند، صفر خواهد بود. در واقع هرگز افزایشی در موجودی آنها مشاهده نخواهد

شد و به تدریج که از آنها بهره‌برداری کنیم ذخایرشان نیز رو به کاهش خواهد گذاشت.

ب- این نوع منابع فسادناپذیر هستند، به عبارت دیگر می‌توان آنها را سال‌های سال به حال

خود باقی گذاشت، بدون آنکه تغییری در کیفیت آنها پدید آید.

ج- قدرت این کالاها برای ایجاد خدمت محدود است، یعنی اینکه نمی‌شود برای همیشه به میزان ثابتی از آنها استفاده کرد.

د- امکان ذخیره این منابع برای بهره‌برداری در زمان‌های مناسب، وجود دارد. بنابراین انتخاب چگونگی مصرف آنها به نظر صاحبشان بستگی دارد (خلعت‌بری، ۱۳۷۲، صص ۱-۳).

در تحقیق حاضر منظور از منابع طبیعی، منابع طبیعی پایان‌پذیر (نفت) می‌باشد که مفهوم و خواص این نوع منابع در بالا ذکر شد.

۱-۱۰-۲- توسعه انسانی

رشد تولید ناخالص داخلی به عنوان یکی از شاخص‌های رشد و توسعه اقتصادی کشورها مطرح بوده است. ولی با توجه به اینکه این شاخص، معیار مناسبی جهت تعیین رفاه شهروندان نمی‌باشد، توجه اقتصاددانان به شاخصی معطوف شد که علاوه بر متغیرهای اقتصادی، متغیرهای اجتماعی و انسانی را نیز شامل گردد.

یکی از بهترین این شاخص‌ها، شاخص توسعه انسانی می‌باشد. شاخص توسعه انسانی میانگین شاخص‌های امید به زندگی، نرخ باسوادی، آموزش، بهداشت، تغذیه و نیز درآمد سرانه است. شاخص توسعه انسانی از شاخص‌های مهم توسعه‌یافتگی است و کاربردهای بسیاری در سطح ملی و بین‌المللی دارد. مهم‌ترین کاربرد این شاخص، شناسایی زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که به جهت سیاست‌گذاری نیازمند حمایت و توجه بیشتری هستند و در نهایت فراهم نمودن تمهیدات لازم جهت بهبود وضعیت اقتصادی و اجتماعی کشور است.

مطالعات انجام شده وجود ظرفیت‌های بالقوه‌ای را در کشورمان ایران، جهت افزایش شاخص توسعه انسانی نشان می‌دهند که به واسطه رفع موانع موجود و اتخاذ سیاست‌گذاری‌های مناسب می‌-